

**УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО 1991-2008 рр.:
БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ**

Г.М. Швецова-Водка

У рецензії розглянуто зміст і методичні рішення, застосовані укладачами бібліографічного посібника «Українське бібліотекознавство (1991-2008)». Подано поради, адресовані як користувачам цього бібліографічного посібника, так і авторам-укладачам майбутніх аналогічних праць.

Ключові слова: науково-допоміжний бібліографічний посібник, методика бібліографування, бібліотекознавство

**UKRAINIAN LIBRARY SCIENCE 1991-2008:
BIBLIOGRAPHIC LINING OF RESULTS**

Maintenance and methodical decisions, applied by the compilers of bibliographic manual «Ukrainian library science (1991-2008)», are considered in a review. The advices, addressed to both the users of the real bibliographic guidance and authors-compilers of future analogical works, are given.

Keywords: scientifically-auxiliary bibliographic manual, methods of bibliographic work, library science

У системі бібліотекознавчих галузевих науково-допоміжних бібліографічних посібників з'явилася нова ланка: покажчик основних, найбільш вагомих публікацій, зі значним хронологічним охопленням (1991-2008 рр.) [1]. Цей факт уже варто вітати і дякувати укладачам і видавцю посібника.

Познайомимо читачів із його змістом.

Після короткої передмови подано розгорнуту вступну статтю доктора історичних наук, професора Михайла Семеновича Слободяника «Українське бібліотекознавство на зламі століть». Автор детально розглянув зміст бібліографічного посібника, відзначив найбільш значні публікації з різних розділів, зробив узагальнення щодо розвитку українського бібліотекознавства як науки, що має різні розгалуження і досліджує різні проблеми теорії, історії, методики та організації бібліотечної справи. Разом з тим ця стаття має не тільки

комплементарний характер, що є традиційним для такого роду публікацій. Привертають увагу критичні зауваження М.С. Слободяника щодо окремих публікацій та взагалі стану дослідження певних проблем.

Основний зміст бібліографічного посібника складається з 15 розділів:

1. Методологія бібліотекознавчих досліджень;
2. Теоретичні засади бібліотекознавства;
3. Історико-бібліотекознавчі дослідження;
4. Бібліотечний соціальний інститут;
5. Зарубіжне бібліотекознавство;
6. Бібліотечна соціологія та психологія;
7. Бібліотечний менеджмент та маркетинг;
8. Краєзнавча діяльність бібліотек;
9. Бібліотечна професіологія;
10. Бібліотечне фондознавство;
11. Бібліотечні каталоги та інформаційно-пошукові мови;
12. Інформаційна діяльність бібліотек;
13. Бібліотечне обслуговування;
14. Інформатизація бібліотек;
15. Персоналії.

Тематичне бібліографічне групування бібліотекознавчої літератури може бути найрізноманітнішим і цілком залежить від методологічної установки укладачів бібліографічного посібника: відобразити «теоретичні та методичні проблеми в галузі вітчизняного бібліотекознавства [1, 3]». Із запропонованим поділом публікацій можна погодитися, тим більше, що укладачі обіцяють усунути недоліки однозначного трактування тих чи інших публікацій завдяки застосуванню системи посилань. Однак, на наш погляд, варто було б у групуванні вже врахувати поділ бібліотекознавства на окремі наукові дисципліни, як це зроблено, наприклад, по відношенню до бібліотечного фондознавства, бібліотечної соціології та психології, бібліотечного менеджменту та маркетингу, бібліотечної професіології.

Тоді перший та другий розділи можна було б об'єднати в «Теорію та методологію бібліотекознавства», виділити «Історію бібліотечної справи» як окрему наукову дисципліну, що досліджує не тільки загальні проблеми історико-бібліотекознавчих досліджень, а й історію окремих бібліотек, і діяльність видатних діячів. Узагалі зміст розділу «Персоналії»

доцільніше було б розподілити відповідно до внеску окремих діячів в той чи той вид бібліотечної діяльності або галузь бібліотечної науки.

Дослідженням бібліотечних каталогів, як відомо, займається «Бібліотечне каталогознавство», краєзнавчої діяльності бібліотек – «Бібліотечне краєзнавство». Оскільки поки що немає узагальнювальної назви наукової дисципліни, що досліджує бібліотечно-інформаційне обслуговування, розділи «Інформаційна діяльність бібліотек» та «Бібліотечне обслуговування» можна було б об'єднати під назвою «Теорія та методика бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів».

Розділ «Бібліотечний соціальний інститут» здається занадто загальним для посібника, що рецензується. Його зміст варто було б поділити між теоретичним та історичним розділами, а також «Бібліотечним менеджментом та маркетингом».

Назва розділу «Зарубіжне бібліотекознавство» взагалі не відповідає його змісту: в ньому відображено вітчизняні дослідження розвитку та сучасного стану бібліотечної справи за рубежом, а також питання міжнародного співробітництва українських бібліотек. Вважаю, що такі питання можна було б відобразити у відповідних основних галузевих розділах.

До питань бібліографічного групування належить також виділення підрозділів у основних розділах. У деяких розділах укладачі змогли виділити тільки по одному підрозділу, залишивши інші бібліографічні описи без узагальнювальної назви. Вважаю, що підрозділів, якщо вони є, має бути не менше двох. Якщо ж літератури у розділі багато, як у розділах «Інформаційна діяльність бібліотек» та «Бібліотечне обслуговування», то треба застосувати її тематичне групування у підрозділи.

Користувачам бібліографічного посібника треба пам'ятати також, що всередині розділів або підрозділів «бібліографічні описи документів згруповано за типологічним принципом у певні блоки: у першому – розміщено відомості про монографії, підручники; у другому – автореферати дисертацій; у третьому – навчально-методичні видання, результати аналітичних досліджень, розробки; у четвертому – наукові статті [1, 4]». Такий поділ допомагає визначити найбільш важливі публікації, які, до того ж, треба шукати в бібліотеках за каталогами, що відображають окремі видання, на відміну від статей. Шкодуємо тільки про те, що серед типологічних підрозділів не знайшлося місця для бібліографічних посібників, які могли б розширити інформацію про літературу з різних питань бібліотекознавства.

Розподіл бібліографічних записів між розділами загалом відповідає їхньому змісту та призначенню. Разом з тим рецензенту «впали в око» кілька випадків, коли той чи інший бібліографічний опис розміщений не в тому розділі, де б він мав бути. Наприклад, статтю Н. Ашаренкової «Історія та еволюція поняття «публічна бібліотека»» (№ 235) слід було б помістити в розділ теорії, а не історії; А.С. Онищенко «Сокровища Национальной

бібліотеки України» (№ 289) – до розділу «Бібліотечне фондознавство», а не «Історико-бібліотекознавчі дослідження»; В. Шкариної «Історія розвитку бібліотечних каталогів» – у розділ «Бібліотечні каталоги та інформаційно-пошукові мови». Статтю Г. Солоїденко «Міжнародна термінологічна діяльність у галузі бібліотечної справи...» (№ 489) хотілося б бачити поряд з іншими публікаціями, що стосуються бібліотечної термінології, тобто в розділі «Теоретичні засади бібліотекознавства». Прикро, що на деякі з таких публікацій немає й відповідних посилань у тих розділах, де вони мали б бути.

Розглянемо тепер відбір документів. Зрозуміло, що визначені укладачами принципи змістового якісного відбору надають їм величезні можливості обґрунтувати власні рішення, але й не позбавляють певного контролю.

В основному подана в бібліографічному посібнику інформація достовірно відображає бібліотекознавчий доробок провідних вчених та наукових колективів України. Але відсутність деяких праць викликає питання. Зокрема, не відображено навчальний посібник Г.П. Терентьєвої «Інформаційне забезпечення патентної діяльності» (Х. : ХДАК, 2003), призначений для підготовки працівників патентних підрозділів бібліотек. Безумовно, тема цього посібника доволі специфічна, але тим більше треба було відзначити наявність такого напряму бібліотекознавчих досліджень. Не відображено підручник В.М. Шейко та Н.М. Кушнарєнко «Організація та методика науково-дослідницької діяльності» (Х. : ХДАК, 1998 та наступні перевидання). Це можна пояснити тим, що підручник призначений не тільки для бібліотекознавчих досліджень. Але і для бібліотекознавчих теж! За відсутності узагальнюючих праць суто бібліотекознавчого характеру цей підручник можна вважати вагомим внеском до методологічного розділу бібліотекознавства.

Викликає подив бібліографічний опис навчального посібника В.В. Сєдих, Г.П. Терентьєвої і В.К. Удалової «Бібліотечні каталоги як інформаційно-пошукові системи» (№ 1155). У рецензованому посібнику його опис дано під назвою, перший з авторів чомусь значиться як «автор-укладач», а другий і третій зовсім не згадуються.

Із праць Г.М. Швецової-Водки представлена рецензія на монографію І.Г. Хомякової «Теоретико-методологические проблемы библиографии в трудах Н.А. Рубакина» (М. : Изд-во МГУК, 1996) (до речі, в її описі під № 1743 не зазначено, що це – рецензія). Доречніше було б указати не відображену в посібнику статтю цього автора «Інформаційна діяльність бібліотеки: термінологічний підхід» (Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. – К., 1998. – Вип. 1. Бібліотека. Наука. Культура. Інформація. – С. 242-246).

Разом з тим вважаю, що рецензії теж можна розглядати як наукові праці, що сприяють розвитку бібліотекознавства і становлять певний внесок у розробку його проблем, якщо в них застосовано дійсно науковий підхід, що підтримує чи навпаки – заперечує висновки

автора рецензованої праці. Тому серед типологічних підрозділів можна було б запровадити і підрозділ «Рецензії». Крім того, рецензії варто було б включити до бібліографічних записів з описами монографій, підручників та навчальних посібників, бо саме в рецензіях на ці видання відбувається активне обговорення тих чи тих наукових проблем.

Найбільше зауважень щодо відбору праць для відображення у рецензованому бібліографічному посібнику викликає зміст розділу «Історико-бібліотекознавчі дослідження». Наприклад, не зрозуміло, чому в ньому не відображено жодної статті І.В. Міляевич про історію бібліотечної справи на Волині, які відзначаються справжнім науково-дослідним характером, побудовані на дослідженні архівних документів і дають значний масив нової інформації з історії бібліотек в Україні. Зокрема, серед них такі: Мережа бібліотек Рівненщини в кінці XIX – на початку XX століття // Вісн. Кн. палати. – 1998. – № 6. – С. 26-29; Бібліотека Волинської духовної семінарії: острозький період (1796-1836 pp.) // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 3. – С. 28-30; Бібліотека Волинської духовної семінарії: кременецький період (1836-1901 pp.) // Вісн. Кн. палати. – 2001. – № 11. – С. 37-39; Бібліотеки Волинського опікунства про народну тверезість (кінець XIX – поч. XX ст.) // Бібл. планета. – 2007. – № 4. – С. 20-24; Бібліотеки повітових дворянських училищ Волинської губернії першої половини XIX століття // Вісн. Кн. палати. – 2008. – № 6. – С. 29-32.

Одним із дискусійних питань трактування бібліотекознавства і його співвідношення з бібліографознавством є наповнення розділів «Інформаційна діяльність бібліотек», «Бібліотечне обслуговування» та «Інформатизація бібліотек». Вочевидь, укладачі прагнули не відображати в посібнику, що рецензується, бібліографознавчі праці. Але чи можна відділити дослідження суто бібліотечних процесів від досліджень бібліографічної діяльності бібліотек? Чи можна говорити про автоматизацію бібліотек без розгляду інформаційних систем, призначених для автоматизації бібліографічного пошуку?

Як відомо, бібліотечна справа перетинається зі сферою бібліографічної практичної діяльності [2, 200-203]. Цю ділянку перетину названих видів практичної діяльності досліджують як у бібліотекознавстві, так і у бібліографознавстві. Тому існують поняття *бібліотечне бібліографознавство* або, навпаки, *бібліографічне бібліотекознавство*. Дуже складно чи навіть неможливо відрізнити ці напрями наукових досліджень. Тому хотілося б бачити пояснення укладачів, як вирішено це питання в даному бібліографічному посібнику.

Довідковий апарат посібника містить один допоміжний покажчик: іменний. Номери записів, що стосуються персоналій, подано у круглих дужках. Крім того, особливі пояснення даються в круглих дужках до номерів, що позначають наукового редактора, відповідального редактора, розробника, укладача, автора-укладача, «підготовку». Вважаю доцільним доповнити такі пояснення вказівками на монографію, підручник чи навчальний посібник,

авторферат. Це дозволило б пришвидшити пошук відповідних видань того чи того автора. У разі, якщо бібліографічні записи були б доповнені описами рецензій, таким само чином можна позначати й авторів рецензій.

Наведені зауваження та міркування, звісно, вже не можуть бути врахованими авторами-укладачами рецензованого посібника. Але, можливо, вони будуть затребувані тими, хто захоче продовжити цей почин, або тими, хто готує аналогічні науково-допоміжні бібліографічні посібники з інших галузей знань і розмірковує над методичними рішеннями.

На завершення зазначу, що викладені зауваження не знижують цінності бібліографічного посібника, що рецензується. Він, безумовно, стане у пригоді всім споживачам інформації, що зацікавляться бібліотекознавчими дослідженнями попередників для того, щоби врахувати їхні досягнення у власних наступних працях. Крім того, посібник дає ґрунтовну документальну основу для того, щоби оцінити розвиток українського бібліотекознавства у визначені роки, що блискуче зробив науковий редактор посібника і автор вступної статті М. С. Слободяник.

Використана література

1. Українське бібліотекознавство (1991-2008) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України ; [уклад.: М. С. Слободяник, О.А. Політова ; наук. ред. та авт. вступ. ст. М.С. Слободяник ; бібліогр. ред. В.О. Кононенко]. – К. : [Нац. парлам. б-ка України], 2010. – 166 с.

2. Коршунов О. П. Библиографоведение. Общий курс : учеб. для библ. фак. ин-тов культуры, ун-тов и пед. вузов / О.П. Коршунов. – М. : Кн.палата, 1990. – 232 с.